

של פרה זו, וחייה בהן — באותן בני מעים — מתנות כהונה, נותנן הלוקח לכהן ואין מנכה לו המוכר ללוקח מן הדמים ששלם, שהרי אין המוכר רוצה למכור את המתנות ולהפקיע מעצמו מצוות נתינתן<sup>(21)</sup>. אבל אם לקח ממנו במשקל, ושקל לו הטבח את המתנות, ומוכח שהתכוון למכרם לו, לכהן,

ומנכה לו המוכר ללוקח מן הדמים, שהרי מוכח שרצה למכרן ואינו יכול ליטול עליהם תשלום כי הן של הכהן.

אלמא, מוכח מהרישא, כי מתנות דכהן לא קלח-ב מזבין איניש. כי אין המוכר רוצה להפקיע מצוותו לתת מתנות.<sup>(22)</sup>

לקצור. וגם הרמב"ם שפסק [בה"ו] שהמוכר ושייר חייב בראשית הגז אף שלא התחיל לגזו, פסק מאידך [בה"ל' מתנ"ע שם] שחויבו רק אם התחיל לקצור.

וכתב הפרי חדש [בספרו מים חיים הל' מתנ"ע] שדוקא בראשית הגז שהלוקח פטור אפילו אם קנה גיזה מחוברת, אין המוכר רשאי למכור את מתנת הכהן ולהפקיע את המצוה, [וכפרש"י ד"ה אלא] אך פאה שהלוקח קמה מחוברת חייב בה, כל זמן שלא התחיל לקצור יכול למכרה ויתחייב בה הלוקח, ולא תפקע המצוה.

אולם דבריו תמוהים לכאורה, שהרי רק בדעת רש"י אפשר לחלק כך, אך כבר הבאנו [בהערה 7 למשנה] שהרמב"ם סובר שהלוקח גיזה מחוברת חייב, ואם כן תמוה למה המוכר חייב אף שלא התחיל לגזו, ואם יש חזקה שאינו מוכר מתנות אפילו קודם שהתחייב בהם, למה בפאה תלוי אם התחיל לקצור.

ובדרך אמונה [בה"ל פ"ג ממתנ"ע הי"ח ד"ה ואם] כתב שבפאה אם לא התחיל לקצור כיון שלא שייר אינו יכול להפריש משלו על של חברו אפילו בדיעבד, ואילו בראשית הגז אין לחלק כן, ודחה, שאם כן מה הקשה רבא לרב חסדא, והרי הוצרך לומר שהתחיל לקצור כדי שלא תחשב הפרשה משלו על של חברו. וראה עוד בע"ב הערה 1.

22. רש"י פירש שראיית רבא מהרישא שמכר לו סתם, ומסתמא לא מכר את המתנות, ולפיכך אין

מפאה שחיובה חל על השדה בקצירת שכולת ראשונה. ואף שיכול להפריש מתחילה היינו משום שאין ההפרשה חלה, ואינה אלא הנחת הגיזה שנגזזה ראשונה בכדי ליתנה לכהן אחר גיזת כלם, אך אם כבר נתן אינו יכול לפטור בה מה שיגזו אחר כך, כי עדיין לא התחייב, ורק פאה שחיובה חל על השדה פוטרת את כל השדה אף שנקצר אחר כך. וכן נקט בדרך אמונה [בה"ל הי"ג ד"ה כמה, הט"ו ד"ה אינן]. אכן, אף שהחייב על הצאן, כיון שאינו טובל, יתכן שאם יפחות מהשיעור לא תחול ההפרשה כנגד החלק שהפריש, ואינו כתרומה וחלה שכל חלק מההפרשה מפקיע כנגדו חלק מהפירות מאיסור טבל, אלא חיוב נתינה היא על כל הצאן או הגיזה ואם נחסר בנתינה לא חלה כלל. ולפיכך גם אינו יכול לקבוע שתחול רק על חלק מהגיזה והשאר ישאר בחיובו. וראה דרך אמונה [בה"ל הי"ד סד"ה השותפין, הט"ו סד"ה אינן].

21. כבר הארכנו לעיל לבאר טעמו של רבא, שאין אדם מפקיע מצוות מתנות כהונה, ולכן אמרין ששייר את המתנות ואת כל מה שנצרך לו כדי להתחייב בהם ולהפרישם וליתנם לכהן, ולפיכך אינו נחשב כמפריש על של חברו.

ולכאורה משמע שהוצרך לטעמו כדי לחייב גם באופן שמכר קודם שהתחיל לקצור כמו שמתחייב בראשית הגז אף שאין החיוב חל עד שגמר לגזו כלם. [וכמבואר בהערה 18] ואם כן תימה ממש"כ הרי"ש והרא"ש בפאה שגם רבא לא חייב את המוכר בפאה אלא באופן שהתחיל

קנה את כל הצאן עם ראשית הגז. ואינו יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו דמים בשווי ראשית הגז. דאמר ליה מוכר: מתנה דכהן לא זבני לך! וכל מעותיך היו תשלום בעד הגיזה הנותרת.

הבא נמי לגבי מתנת ראשית הגז, מתנות דכהן לא מזבין איניש. ומסתבר שהשאייר בידו גם את "ראשית הגז", על גיזת הלוקח. הלכך, אם שייר המוכר, המוכר חייב, דאמר ליה לוקח: מתנה דכהן — גבך היא ולא קניתייה ממך. לא שייר — לוקח חייב, שהרי

## הדרן עלך ראשית הגז

בבהמה אין הלוקח רוצה לקנות אפילו קודם שחלו. אך מתנות עניים שאינם חלים בקמה עד שיתחיל לקצור, מסכים הלוקח לקנותם. וצ"ע. והחזו"א [רי"ד לתור"ה אלמא, נדפס בטעות בתחילת שילוח הקן] כתב שנחלקו אם כוונת רבא שהמוכר חייב את עצמו ע"י השיור, וכתנאי שהתנה עם הלוקח שישאר הגז ברשותו בשביל חיוב ראשית הגז [כמבואר בע"א הערה 18] וזו דעת רש"י שמצד השיור עצמו אינו חייב אילולי נחשב כתנאי. אך תוס' סברו שגם לרבא המוכר חייב בראשית הגז מדינא, כי מה שגוזז הלוקח נחשב כגזיזה בשליחות המוכר וחייב כאילו גוזז בעצמו. והיה הגז והצאן של אחד. ולכן כשמכר חלק מסתבר שהניח חלק בידו כדי לתת ראשית הגז. אך כשמכר הכל ולוקח בר חיובא חייב הלוקח ליתנם כי מתנות הכהן בידו [וידע שהמוכר יצטרך ליתנם וכמתנות זלו"ק] ונמצא שהוא גוזז גיזה המחויבת, וחל עליו חיוב מצד המוכר, [אך אינו חיוב של הלוקח עצמו, כי הצאן של ישראל וכן אם מכר לנכרי שאינו בר חיובא לא חל חיוב אף על המוכר].

המוכר מנכה לו את דמי המתנות שלא נטלן מעולם. ולכן בראשית הגז מסתבר שהמוכר הניח את המתנות בידו, ולכן עליו לתת ראשית הגז גם על חלק הלוקח.

ואף על פי שבמתנות מתחייב בעת השחיטה קודם שמכרן לישראל ואילו בראשית הגז לא התחייב עד שנגזזה ביד הישראל שלקחה, סבר רש"י שאין רבא מחלק בין הפקעת מצוה שכבר חלה עליו למצוה העתידה לחול. ויתכן שהכרחו לבאר כך, הוא משום שרבא סבר שהמוכר חייב אפילו אם לא התחיל לקצור או לגזוז.

אולם תוס' ביארו שהראיה מהסיפא, שהלוקח במשקל אינו רוצה לקנות את המתנות, וכן לוקח המשייר גז אצל המוכר, אינו רוצה לקנות את ראשית הגז, וכיון שהשיור מצד הלוקח אין סברא לחלק את המצוה שחלה כבר על המוכר או כך עתידה לחול. ואולי הרמב"ם למד כתוס', שחיוב השיור אינו מצד האיסור למוכר להפקיע המצוה, אלא מצד הלוקח שאינו רוצה לקנות מתנות, וכיון שפסק כרבא חילק בין פאה לראה"ג, שרק מתנות כהונה שחיובם

## פרק שילוח הקן

### מתניתין:

שילוח (1) הקן (2) נוהג בארץ ובהוצה לארץ, בפני הבית, בזמן שבית המקדש קיים, ושלא

ולפיכך התיר שחיטתם לצורך האדם, אך לא לשחטם אב ובנו או נטילת אם ובניה יחד. וכשיתן דעתו על השגחת ה' לקיום המינים יזכה גם הוא שיפנה אליו ה' לטובה ויקיים אותו. ראה שם באורך. וראה ברבינו בחיי שכתב כעין זה, ונקט שלטעם זה חיוב שילוח הוא רק בכיצים שלמות, וראה בסוף הפרק בענין שכר מצוה זו. ורבינו בחיי כתב טעם נוסף, שמתוך צער האם על בניה מתעוררים רחמי שמים להשפיע שפע רחמים על כל העולם, ומקור דבריו מתיקוני זוהר [ו'] וזוהר חדש [רות] הביאום הש"ך בפירושו על התורה וביסוד ושה"ע [שער הכולל פ"ב] וראה בכיאר הגר"א למשלי [ל יז] ובאמרי נועם [ברכות לג:]: שהעלה מדברי זוהר כי שילוח הקן הוא אכזריות, וזו כוונת הגמרא שאין מידותיו רחמנות אלא גזרות, והיינו שהקב"ה מלא רחמים אך מצוה זו אין בה רחמים. עי"ש.

**ובחוות יאיר** [ס"ז] הובא בפתחי תשובה [יו"ד רצב] כתב שחיוב שילוח הקן הוא אפילו אם אין לו צורך בכנים, ובשם חכם צבי הביא שעובר בעשה אם אינו משלח וטעמם על פי טעם זוהר שבשילוח הקן מעורר רחמים על ישראל ובפשטות נראה שלדבריהם נאמרו שתי מצוות בשילוח הקן, עצם מצוות השילוח והיא מצוה חיובית, ואיסור נטילת הבנים ללא שילוח, אך הגר"ח קנייבסקי כתב [במכתב שבמשמר הלויים ס"ס נ"ג] שפירשו לא תקח האם בעודה רובצת על הבנים, עי"ש.

והביא עוד, שיש שכתבו שהנמנע מצות שילוח דינו כנמנע ממצוות ציצית שנענש עליה

1. הרמב"ם במורה נבוכים [ג מח] כתב שטעם מצות שילוח הקן היא כמו שנצטוונו שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד, משום שגם לבעלי חיים יש צער בשחיטת בנם לעניהם, ואף ששינוי [בברכות לג: ועוד] שהאומר "על קן צפור יגיעו רחמך" משתקין אותו - ואמרו בגמרא, דהיינו, משום שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות, אך להלכה אין הלכה כמשנה זו, כי היא כדעת הסובר שאין טעם למצוות, אך האמת היא כדעת האומרים שיש בכל מצוה טעם, וכן משמע במדרש רבה דברים ו א] עי"ש.

וראה לשונו בהלכות תפילה [פ"ט ה"ז] ובפיה"מ לברכות [פ"ה מ"ג] ובתוי"ט שם, ובמלחמות ה' להרמב"ן [חולין עט.]. ובתוס' במגילה [כה. ומהרש"א שם] ובברכי יוסף יו"ד [ט"ז ב'].

**והרמב"ן** [דברים כ"ב ו'] נקט שציוונו בשילוח הקן כדי שלא נתאכזר, ואין הטעם משום רחמנות על בעלי החיים, כי אילו כן היה אוסר השחיטה, ולכן אמרו ש"אינם רחמים אלא גזירות", דהיינו, שאינו מרחם במצוות אלו על בעלי החיים, אלא מלמדנו מדת רחמנות ושלח נתאכזר, [וכן כתב בכל בו קי"א וראה גם באבן עזרא שמות כ"ג י"ט], וראה שם טעם נוסף על פי סוד ממדרש רבי נחוניא בן הקנה.

**ובחינוך** [תקמה] כתב שמצוה זו ניתנה כדי ללמדנו שהשגחת ה' על בעלי חיים היא השגחה כללית על קיום המין, ואינה כהשגחתו על בני האדם שהיא השגחה פרטית, [וכדעת הרמב"ם במו"נ ג' י"ז, ראה רבינו בחיי בראשית יח י"ט]

בפני הבית.

עוף טהור רובין על ביצי עוף טמא — פטור  
מלשלח כדיליף בגמרא.

ונוהג בחולין דווקא, אבל לא במוקדשין.

קורא זכר שהוא עוף טהור, ודרכו לרבוץ על  
ביצי עופות אחרים, רבי אליעזר מחייב  
בשילוח, וחכמים פוטרין. וטעמא מפרש  
בגמרא.

חומר יש בכיסוי הדם משילוח הקן, שכסוי  
הדם נהג בחיה בעופה, במזומן ובשאיין  
מזומן [כפי שיבואר להלן במתניתין].  
ושילוח הקן אינו נהג אלא בעוף ולא בחיה,  
ואינו נהג אלא בשאינו מזומן.

גמרא:

רבי אבין ורבי מיישא מפרשי להנך  
מתנייתא דכיסוי הדם, אותו ואת בנו, גיד  
הנשה, הזרוע והלחיים, ראשית הגז, שלוח  
הקן, כדלהלן:

איזהו שאינו מזומן? כגון אוזין ותרגולין  
שברחו מהבית וקננו כפרדס, ואינן חוזרות  
משם מעצמן, וכיון שיכולות לברוח משם,  
לא חשיבי מזומן לו וחייב. אבל אם קננו  
בבית, וכן יוני הרדיסאות [יבואר בגמרא]  
שדרכן ליגדל עם בני אדם — פטור  
משילוח, משום דהוי מזומן.

חד מינייהו אמר: כל היכא דתנן בהנך  
מתנייתא דנוהגין בארץ ובחוצה לארץ —  
שלא לצורך הוא, שהרי אינן חובת קרקע  
אלא חובת הגוף, ומהיכא תיתי לפטור בחוץ  
לארץ? לבר מראשית הגז, דבהא איכא  
חידוש: לאפוקי מדרבי אלעאי דאמר

עוף טמא — פטור מלשלח כדיליף לה  
בגמרא.

עוף טמא הרובין על ביצי עוף טהור, וכן

רחמים, ומביאור הרמב"ן ל"מ כן וראה להלן  
[קמא. במשנה] לענין חיוב נטילת הבנים מהקן].  
ולפי זה לכאורה אין ענין להשתדל לקיים  
מצוות שילוח, כי אין שילוח לקיום המצוה  
נחשב לצורך האדם, אך מדכירו להלן [קמ"ב.  
ד"ה ומה] משמע שצורך מצוה נקרא צורך,  
וצ"ע. וראה בדרכי תשובה [א' סס"ק א'] שדן  
כעין זה לגבי השתדלות לקיים מצוות שחיטה.  
ועיין במנחת שלמה [סוף ח"ב] שהוכיח מתוס'  
בקידושין [לב]. שאין חיוב לשלח אלא כשרוצה  
ליקח הבנים, ע"ש. וראה עוד במקנה [קידושין  
מ]. ובאבני נזר [אור"ח תפ"א].

בעידן ריתחא, וראה ברכי יוסף [יו"ד שם] בשם  
האר"י להשתדל לקיים מצוה זו. אך ראה להלן  
[קל"ט:]: שמיטע קרא שאין צריך לחזור אחרי קן  
בהרים וגבעות, ועיין חזו"א [יו"ד קעה ב']  
שהוכיח מכך שאין חיוב לשלח אף אם פגע בקן,  
וראה עוד בשל"ה פרשת כי תצא, ובמגילת  
ספר [לאוין ק"נ] שאינו חייב בשילוח אלא  
כשרוצה ליקח הבנים, אך גם נטילתן לצורך  
מצוה נחשבת צורך.

ובחתם סופר [אור"ח ק'] כתב שאם אינו צריך  
את הבנים, לא רק שאין לו מצוות שילוח אלא  
מעשה אכזריות הוא, ולא כתב הרמב"ן שאין  
רחמי ה' על בע"ח אלא באופן שנשחטים  
ונלקחים לצורך האדם, [ולדבריו מה שאמרו  
"שאינם רחמים" היינו שבמקום צורך אין חיוב

2. בחינוך [תקמ"ה] כתב שילוח הקן - לשלח  
האם מן הקן. והסמ"ג כתב "לשלח את הקן"

כיון שאיסור מוקדשין קדם, לפי שיצירת הולד קודמת ליצירת הגידין, והוה אמינא שלא ליחול איסור גיד הנשה על איסור מוקדשין משום שאין איסור חל על איסור, קא משמע לן שבכל זאת נוהג.

ואם כן, הרי צריכא למימר שנהגו במוקדשין?

ומהדרינן: ומאי טעמא אוקימנא בולדות קדשים, לאו, האם לא משום דקשיא לן, לא ליתני לה, כי שלא לצורך הוא?!

ועל כך אמרו רבי אבין ורבי מיישא כי מעיקרא נמי לא תקשי לך. כי היות דאיכא מילי טובא דתני שלא לצורך אגב חד מילתא שלצורך הוא, הכא נמי, איידי דתנא "בחולין ובמוקדשין" לצורך, תנא ליה נמי בגיד הנשה, אף על גב דשלא לצורך הוא.

שנינו במשנתנו: בחולין אבל לא במוקדשין.

והוינן בה: אמאי לא נהוג מצות שילוח הקן במוקדשין?<sup>(3)</sup>

דראשית הגז אינו נהוג אלא בארץ, דיליף לה מתרומה [והוא הדין דמתניתין דמתנות נשנית לצורך דהא יליף לה מראשית הגז].

וחד אמר: כל היכא דתנן בהנך מתנייתא דנוהגין בפני בעל הבית ושלא בפני הבית — שלא לצורך הוא, לבד ממתניתין דאותו ואת בנו, דבהא איכא חידוש, דסלקא דעתך אמינא, הואיל ובעניינא דקדשים כתיב דינא דאותו ואת בנו, נימא: בזמן דאיכא קדשים — ננהוג האי דינא, אבל בזמן דליכא קדשים — לא ננהוג, קא משמע לן.

ותרוויהו, רבי אבין ורבי מיישא, אמרי: כל היכא דתנן בהנך מתנייתא שנהגו בחולין ובמוקדשין, לצורך הוא.

לבד מוגיד הנשה, שהרי פשיטא, דבר פשוט הוא, שהוא נוהג במוקדשין, מהטעם: וכי משום דאיכא קדש, פקע ליה איסור גיד הנשה שהיה עליו קודם מיניה?!

ותמהינן: וכי לאו אוקימנא לההיא דתנן בגיד הנשה שנהג אף במוקדשין, בולדות קדשים, אשר לגביהם סלקא דעתך אמינא,

במוקדשין, והרי של הקדש היא, ותיצרו שלולי המיעוט סלקא דעתך שאינו יכול ליטול את הבנים כיון שאסור לשלח את האם מפני שהיא הקדש, וקא משעמ לן שנטול הבנים לעצמו אות האם נותן לגזבר.

ובחזו"א [יו"ד רי"ד, לחולין קל"ט א'] כתב שגם בהקדש נוהגים מצוות, ולולי המיעוט היה הדין נותן שישלח ולא יביאנה לגזבר, [וראה להלן קלט. הערה 7], ולכאורה שלא כדברי הראשונים הנ"ל שלולי קרא היה אסור לשלחה, וממילא היה אסור ליטול הבנים, ואולי זו כוונת הרמב"ן שכתב תירוצו נוסף "שלא יקח אם על

והיינו כמו שפרש"י [בשמות ט' כ"ט] כצאתי את העיר - מן העיר. [ומשמע שהקן היינו האפרוחים ולא האם, וראה קלט. הערה 3].

אולם הגרי"פ פערלא על הרס"ג [ל"ת קל"ז] כתב שהביאור הוא "שילוח [האם] שמתיר את הקן" וראה בנחל איתן [ה' ג' ??] שהביא שיטות ראשונים ואחרונים אם לברך "על שילוח הקן" או "לשלח הקן" אך וראי אין לומר "לשלח מן הקן".

3. הקשו הראשונים [רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן] איך סלקא דעתך שישלח את האם

ומבארנין: דאמר קרא "שלה תשלה את האם" — כמו שאתה מצווה לשלחו דווקא, יצא זה, צפור המוקדשין, שאי אתה מצווה לשלחו, אלא להביאו לידי גזבר.

אמר רבינא: הלכך, עוף טהור שהיה בבית, שהרג את הנפש, ואחר כך ברח, ונמצא בקן בדרך, פטור משלוח.

מאי טעמא? דאמר קרא "שלה תשלה את האם" — כמו שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שהרג את הנפש, שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לבית דין! (4)

והוינן בה: היכי דמי, אי דגמר דיניה, אם קלט-א נגמר דינו של עוף זה לההרג, הא בר קטלא

הבנים אפילו לדבר מצוה, וראה בשיח השדה [ליקוטין ט'] שכתב הגר"ח קנייבסקי כי כוונת הראשונים דסלקא דעתך שלא יטול הבנים כדי שלא יתחייב בשילוח והוא אסור. [וראה להלן קלט. ביאורו בדברי הר"ן].

ומדברי החוות יאיר הנ"ל מוכח שהבין כי נידון הגמרא רק לגבי היתר נטילת הבנים ללא שילוח, שהרי לגבי חיוב מצוות שילוח פשיטא לן שאי אפשר לקיימה בהקדש, והיא מצוה בפני עצמה אף כשאינו רוצה ליטול הבנים, וראה באור שמח [פ"ג מיו"ט ה"ח] שדקדק מדברי הרמב"ן והריטב"א בקידושין [לד.] כדעת החוות יאיר, שכתבו שם כי בשילוח הקן הלאו מחזק את העשה. [והיינו הלאו של נטילת האם, שאינו קיים אלא במקום עשה דשילוח, אך האיסור ליטול הבנים יש לדון שיחול אף כשאין מצוות שילוח באם].

ומה שנקטו הראשונים הנ"ל שאסור מן התורה ליטול את הבנים כשאינו משלח את האם, [לכל הפחות באגופן שיכול לשלח האם], כתבו הבית יוסף [חור"מ רי"ג] והמנחת חנוך [תקמ"ה] שדעת הרמב"ם [פכ"ג ממכירה ה"י] שהוא רק איסור מדרבנן גזירה שמא יטול האם על הבנים. [ויש לבאר דבריו באופן אחר, שגזירת חכמים היא שלא תקנה לו החצר את הגוזלות, משום איסור דאורייתא של לא תקח, עי"ש וראה בשטמ"ק ב"מ קב. בשם הראב"ד. ובש"ם יו"ד רצ"ב ס"ק י"ד שפסק בספק

לחומרא, וצ"ע. ועיין בדף קמ: הערה 4 ובדף קמא: הערה 8].

4. הרמב"ם [פ"ג משחיטה ה"כ-כא] כתב: המקדיש עוף לבדה"ב ופרח מודו וכו' ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים, נוטל הכל ומביאו לידי גזבר שאין שילוח האם נוהג במוקדשין שנא' ואת הבנים תקח לך ואלו אינן שלך, עוף שהרג את הנפש פטור מפני שהוא מצווה להביאו לבי"ד.

ומשמע מדבריו שחלוק הפטור בעוף שהרג שנלמד מ"שלה תשלה", ואינו אלא פטור מהעשה לשלח, אך אסור ליקח האם על הבנים, משא"כ בקדשי בדק הבית שהתמעט מ"תקח לך" ונפטר גם מהלאו ויכול לקחתם כלם ולהביאן ליד גזבר.

ולהלן [קלט. הערה 8] יבואר שהרמב"ם סבר כי רק קדשי בדק הבית נפטרו משילוח מצד הקדושה שבהן, אך קדשי מזבח פטורין רק משום שצריך להביאן ליד גזבר, [ובדעת שמואל] וגם בפירושי המשניות העמיד את המשנה דוקא בקדשי בדק הבית, ונמצא שאין צורך לדרשת שלח תשלה להתיר לקיחת האם על בנים [כמבואר בהערה הקודמת] כי קדשי בדה"ב נלמדו מ"תקח לך", ואולי קדשי מזבח באמת לא נפטרו אלא מחובת שילוח, אך אסור ליטלם על בנים.